

C

Sara Holmblad

SKÅNES KRISTNANDE
- Vad säger runstenar och gravfält?

Uppsala 2003

•

Abstract

Holmblad, S., 2003. Skånes kristnande. Vad säger runstenar och gravfält?. (The Christianization of Scania. The evidence of rune stones and cemeteries). C-uppsats i Arkeologi, Uppsala universitet.

The aim of this essay is to see if it's possible to split Scania into different areas for the process of Christianization. According to F. Svanbergs thesis "Death rituals in southeast Scandinavia AD 800-1000", there are four different kinds of rituals in the burial custom. To test his hypothesis I will discuss rune stones in chapter 2. My distribution question is if the rune stones also can be divided into separate areas. If so, do they correspond to Svanbergs areas? My material will be the countryside of Scania and I will leave Lund out of account.

Sara Holmblad, Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University, Sankt Eriks Torg 5, SE-753 10 Uppsala, Sweden.

Keywords: Scania, Christianity, rune stones, cemeteries.

Innehåll

1 Inledning	5
1.1 Inledning och avgränsning	5
1.2 Syfte och metod	5
1.3 Forskningshistorik	6
2 Runstenar	7
2.1 Varifrån kom idén att resa runstenar och varför?	7
2.2 Var i landskapet placerades runstenarna?	9
2.3 Hur förhåller de sig till varandra? Kan man urskilja separata områden?	11
3 Gravfält	19
3.1 Vilka kriterier bör man ta hänsyn till när man betraktar tidigkristna gravar?	19
3.1.1 Källkritik	21
3.2 Hur gravarna grupperar sig	22
3.2.1 Sydvästra Skåne	23
3.2.2 Sydöstra Skåne	25
3.2.3 Nordöstra Skåne	27
3.2.4 Inre norra Skåne	30
4 Avslutande diskussion	33
Summary	37
Referenser	39

Kapitel 1

Inledning

1.1 Inledning och avgränsning

Kristnandet i Sverige är en stor händelse i historien. Det är en mycket spännande förändring som tog många år. På vissa platser gick skiftet snabbare, och på andra platser levde den hedniska tron kvar en bra bit in i medeltiden. Skiftet från vikingatid till medeltid räknas generellt ske runt 1000 års skiftet, då också de flesta av våra runstenar uppfördes, med ovärderlig information om de omvälvningar som ägde rum.

I den här uppsatsen ska jag skriva om Skånes kristnande. Skåne är ett intressant landskap, då likheten med Danmark och influenser från övriga norra Europa är många, vilket är en av anledningarna till att jag valt just Skåne.

Det jag kommer att ta upp i arbetet är den skånska landsbygden och jag bortser från Lund, som behöver större utrymme än vad jag har i min uppsats.

1.2 Syfte och metod

Syftet med den här uppsatsen är att med hjälp av de senvikingatida gravarna och runstenarna jämföra hur de förekommer i landskapet och hur de förhåller sig till varandra. Med hjälp av Fredrik Svanbergs gravkatalog har jag satt runstenarna i relation till hans områdesindelning av vikingatida gravar.

Det jag vill undersöka med min uppsats är om man kan se ett samband mellan de senvikingatida gravfälten och runstenarna. Finns separata områden med mer makt och inflytande och har de utvecklats olika under tiden för religionsskiftet?

1.3 Forskningshistorik

De två författarna som skrivit mest om det som berör mitt område, och vars material jag utgått mycket ifrån, är Fredrik Svanberg och Mats Anglert. Svanberg har skrivit en avhandling vid namn ”Decolonizing the viking Age” i två delar (Svanberg 2003). Den andra delen, ”Death rituals in south-east Scandinavia” innehåller en katalog med gravar från 800-1000. Den katalogen har jag huvudsakligen baserat mitt gravkapitel på. Det är en arkeologisk studie av gravar och gravfält i sydöstra Skandinavien. I avhandlingen talar Svanberg för att Skåne kan delas upp i fyra separata områden med olika typer av traditioner och rituella system under skiftet från vikingatid till medeltid, då kristnandet äger rum. Vidare kan man inom de stora områdesgrupperna dela in mindre distinkta grupper.

Anglerts avhandling heter ”Kyrkor och herravälde”, där han har skrivit ett kapitel om runstenar (Anglert 1995, s 36ff). Det Anglert vill spegla är förhållandet mellan den lokala makten och kyrkan under den äldre medeltiden. Det jag avser att skriva om är perioden innan den som Anglerts bok handlar om.

Kapitel 2

Runstenar

2.1 Varifrån kom idén att resa runstenar och varför?

”Jellinge-dynastin” är något som omtalas under 900- talet. Jelling är danskt och ligger på södra Jylland, och var säte för kungaätten. Mest känt därifrån är kanske de två runstenarna Da 41 och Da 42. Den ene är rest av Gorm efter hans drottning Thyra, och den andre berättar om kung Harald som vann Danmark och Norge och kristnade danerna, troligen huggen på 960-talet. Runstenen är symbol för Danmarks kristnande. Inskriften av kung Harald lyder på danska;

”Kong Harald bød gøre disse kumler efter Gorm sin fader og efter Thyre sin moder, den Harald, som vandt sig hele Danmark, og Norge, og gjorde Danerne kristne” (Moltke 1942, s 79)

Troligtvis är runinskrifterna på kung Haralds sten ristade i två faser. Den ursprungliga skriften är minnet av fadern och modern, och tillägget tillhör erövrandet av Danmark och Norge samt danernas kristnande. Alltså måste resandet av stenen vara äldre än erövrandet och kristnandet, som ges en senare datering (Anglert 1995, s 9).

Det var på Jylland som modet uppstod att resa runstenar i mitten av 900- talet. Under 900- talets senare del spreds trenden till Skåne, och därifrån norrut. Runstensperioden varar en kort tid i Skåne, ca 980 till 1050, alltså minde än ett sekel. Då trenden började i söder, så är i regel

de skånska och danska stenarna äldre än till exempel de uppländska (Enoksen 1999, s 10ff).

Människor reste runstenarna för att ge uttryck för vad de kände om den nya religionen och därmed ett ställningstagande. Det var en stor händelse att byta religion.

För förståelsen av kristnandet i Danmark är Jellinge monumentet ett viktigt skriftligt vittnesbörd. Den första missionen som ägde rum i Norden var under 800 talet. Missionärkebiskoparna från Hamburg-Bremen reste runt till orter som strategiskt valts ut och höll värvningar. Teoretiskt sett så låg religionsskiftet i Danmark i händerna på biskoparna i Hamburg-Bremen. Sannolikt har samhällets övre skikt tagit till sig den nya religionen först, och sen har religionen sakta krupit nedåt i samhällets alla grupper. Människornas övertygelse om den nya religionen var säkerligen svårare att nå, än den som först visat sig på uttryckssidan, dvs te x gravar, speciellt om missionen genomförts med tvång. Det kan alltså ha varit så att människorna begravt kristet, använt själ eller gud osv i inskrifter på runstenar, men fortfarande dyrkat sina hedniska gudar.

För religionsskiftet i Skåne kan vi inte se några skriftliga belägg på att någon förändring sker redan under 800 talet. Missionen som ägt rum vid denna tid har bara berört ett fåtal platser. Den förändring som kan ses på utsidan och dessutom har skriftliga belägg, sker i mitten av 900 talet (Anglert 1995 s 7ff).

I boken Röde Orm och Vite Krist framhålls att de kristna missionärerna i alla tider har haft en enda tanke, att omvända människor och att kristendomen är bättre än alla andra, den enda sanna religionen (Ljungberg 1980, s 62). I evangeliet har Jesus gett en missionsbefallning: ”Gå ut och gören alla folk till lärjungar”.

Bristen på inhemska svenska skriftliga källor är känd. Där har vi endast runinskrifterna att förlita oss på. Texterna kan säkert ge oss en ganska bra bild om hur människorna tyckte om sin gällande tid och om de omvälvningar som ägde rum. De kan räknas som förstahandskällor eftersom de är skrivna av människor som upplevde de förändringar som ägde rum. Inskrifterna på stenarna kan därför sägas vara en ovärderlig

källa till vår kunskap om vikingatidens människor och vardagsliv. De andra skriftliga källorna vi har att förlita oss på är i stort sett de tyska och anglosaxiska samt de norröna källorna.

Nackdelen är dock att de flesta runinskrifterna är ganska korta i och med svårigheten att skriva i sten. Därför blir informationen från dem knapphändig, och handlar mest om hur den döde avlidit, olika former av böner, brobygge osv. Hur själva religionsskiftet gått till förtäljer inte skriften, utan bara att en kristen tro antagits (Lager 2002, s 123).

2.2 Var i landskapet placerades runstenarna?

Det finns ungefär 2500 runstenar i Sverige. Av dem står knappt 2000 i Mälardalen. I Skåne finns runt 60 stycken. Det är svårt att avgöra hur många de ursprungligen kan ha varit, då flera har förkommit, eller bara finns omnämnda i andra hand. Skånes runstenar har (som de flesta) ofta många sägner knutna till sig som gör det svårt att veta den egentliga sanningen.

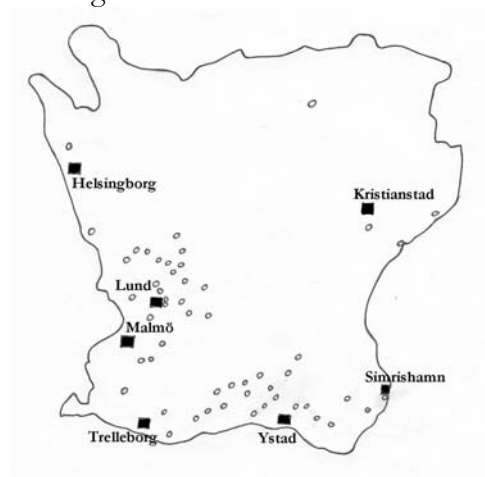

fig 1. Spridning av runstenar.

Man placerade sina stenar vid vägar och mötesplatser, kullar eller annat ställe där stenen syntes för allmänheten. Ett flertal stenar är placerade invid gravfält och vid kyrkor.

Brostenar har också räknats som ett viktigt kristen tecken. Det är inskriften på runstenen som berättar att ett brobygge skett, men också stenar som placerats vid vattendrag och sankmarker bör kunna betraktas som brostenar. Att bygga broar och vägar var en viktig och berömvärd prestation som uppmuntrades av kyrkan. I utbyte mot brobyggande gavs förböner och/ eller löfte om syndaförlåtelse (Gräslund 1989, s 227).

Det är också viktigt att påpeka att stenar utan kors också kan vara kristna. Det finns ett flertal exempel på korslösa stenar som har en böneformel i sin inskrift. Man kan även visa på parstenar, där den ena är försett med kors men inte den andra. Man har då tolkat det som att båda stenarna är lika kristna.

Att resa en korsmärkt runsten på ett gravfält skulle kunna tolkas som en kristen invigning av platsen (Gräslund 1987, s 258f).

Skånes runstenar koncentreras till två huvudsakliga områden, dels ett bälte längs kusten mellan Trelleborg och Ystad, och ett område runt Lund. Majoriteten av stenarna är vikingatida och tillhör det som Moltke kallar "efter-jelling", och får en datering till tiden omkring 1000. 53 av Skånes runstenar tillhör den kategorin, dvs de allra flesta.

Man kan fråga sig varför de allra flesta runstenarna har klumpat ihop sig på ett så litet område, när Skåne är så stort? Svaret på den frågan borde vara att Danmarks inflytande varit så stort på den sydvästra sidan och att östra sidan av Skåne införlivats så sent och antagligen under en mycket längre tid. Missionen har inte varit lika intensiv, och människor har inte behövt uttrycka sig på runstenarna i samma utsträckning. Skiftet har möjligen gått mildare till.

Man kan inte anse att runstenarna hamnat slumpmässigt på de platser de uppförts, utan någon måste ha styrt fördelningen (Anglert 1989 s 222).

Många av Skånes stenar vet man inte var de ursprungligen rests. Man har hittat dem i efterhand, inmurade i kyrkmurar, torn eller så har de använts som golv- och trappstenar. Man kan fråga sig om stenarna fortfarande haft betydelse när de murats in och om man kan ha sett inmurningen som en symbolisk innebörd? Man kan i likhet med ett flertal exempel i andra delar av Sverige, anta att de varit lämpliga som byggnadsmaterial, i alla fall i de fallen där runstenarna legat osynliga med skriften nedåt (Wilson 1994, s 132). Anglert pekar på att utifrån analysen av de skånska runstenarna så verkar dock den symboliska innebörden vara mest trovärdig (Anglert 1995, s 41f).

Det är svårt att avgöra när inmurningen av stenarna skett, men ingen runsten har placerats där efter 1250. Angående de runstenar som placerats i kyrkogårdsdiken är det svårt att avgöra om de rests där sekundärt eller om det är den ursprungliga platsen. Det är inte helt omöjligt att stenen placerats där från början, då kan den ha setts som en gränsmarkör, vilket var vanligt under den här tiden.

2.3 Hur förhåller de sig till varandra? Kan man urskilja separata områden?

Eftersom Skåne bara har runt 60 stenar är det relativt lätt att få en helhetsbild av runstensbeståndet.

Två vanliga titlar som nämns är dreng eller thegn. Mats Anglert (Anglert 1995, s 38) skriver att den allmänna uppfattningen är att ”drengar och thegnar var vasaller, dvs baroner(?), där drengar oftast var yngre och av lägre rang”. Dreng skulle också kunna vara en vikingatida benämning på en man som var ” som en man skulle vara”, dvs trogen, ärlig och som stod vid sitt ord (Enoksen 1999, s 54). Frågan man kan ställa sig då är om dreng var en hedersbenämning?

Nio stenar i Skåne har dreng i sin inskrift. Dreng är översatt (enligt Enoksen 1999) till kämpe. Oftast är en dreng en god eller mycket god kämpe. På Baldringestenen (Da 294) lyder skriften;

”Torgel satte kumler dessa efter Tumme Spåman, Fröds son, (en) mycket god thegn”

Man vet inte exakt vad som menas med thegn, bara det som nämnts tidigare, att det är personer med högre status som kan få titeln. Att kunna spå om framtiden (som Tumme antagligen kunnat) var ett tydligt tecken att man var i kontakt med gudamakter och ättens förfäder. Av den anledningen är det intressant att Baldringestenen nämner spåman. Det skulle kunna vara så att thegnarna är en del av den hedniska kulturen, då samtliga av Skånes thegnstenar saknar kristna inslag, men det är en mycket försiktig tolkning med reservation (Enoksen 1999, s 76).

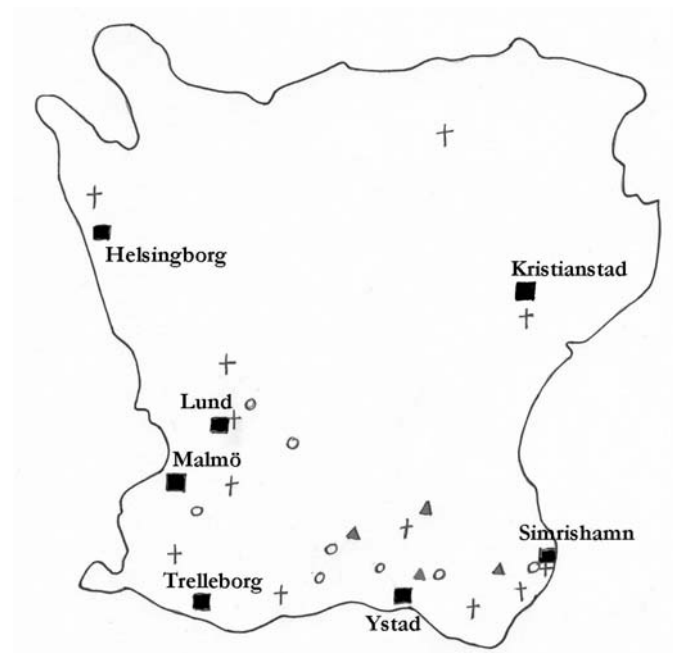

fig 2.
+ = kristen
O = dreng
Δ = thegn

Det är fyra skånska stenar som är resta efter thegnar; Södra Villie- stenen (Da 277), Stora Herrestad- stenen (Da 293), Baldringe- stenen (Da 294) och Östra Herrestad- stenen (Da 343). Stora Herrestad- stenen och Södra Villie- stenen är resta av kvinnor. Om det nu skulle vara så att thegnar endast är personer av högre status, skulle dessa två kvinnor höra till det högre samhälls skiktet.

De båda stenarna, tillsammans med de övriga två thegnstenarna finns i området runt Ystad.

Av betydelse är också att thegnstenarna endast uppträder som makar och fäder, vilket i så fall medför att kvinnorna som rest thegnstenarna skulle vara av högre status (Anglert 1995, s 38)

Även Sövestad- stenen 2 (Da 291) är rest av en kvinna, efter sin make. Men den här kvinnan skrev ”bonda”, som översätts till husbonde eller make. Även den här stenen står i området Ystad.

Vallkärra- stenen (Da 317) är också rest av en kvinna efter sin ”bonda”. Stenen ligger strax norr om Lund.

I östra Skåne finns tre stenar resta som anses vara av svensk härstamning. Det är Elleköpinge- stenen (saknar Da nr), och de två Simris-stenarna (Da 344 och Da 345). Simris stenen 1 är utsmyckad med en mycket vacker ornamentik i uppländsk stil. Avbilden på ormslingorna liknar ett ”åtta-mönster” som var ett populärt stildrag i Uppland under 1000-talet. Ormhuvudet skiljer sig från den skånska stilen då den visas i profil med ett mandelformat öga. De skånska ormarna avbildas ovanifrån och har två runda glosögon i kanterna. Skriften berättar om en bror i Svitjod, dvs Svealand eller Sverige. På Simris-stenen 2 är intressant att ordet ande och inte själ skrivs i den kristna bönen. jfr med Fuglie- stenen (259) och Valleberga- stenen (337). Ornamentiken på stenen liknar visserligen den skånska då ormhuvudet visas rakt uppifrån, men trots det så tror man att den snarare har påverkan från Södermanland. Vidare är den rest över fadern till en av Knuts drengar (Enoksen 1999 s 99f).

Simrisstenarna kan förmodligen ha att göra med slaget vid Helgeå 1026. Följderna av slaget, trots nederlaget, blev att Knut den store fick

Fig. 3
Da 344

många människor över på sin sida. Året därpå ska han ha kallats sig kung över en del av svearna. Under den här tiden kan också en invandring ha skett norrifrån (Anglert 1995, s 49).

De runstenar som inte ligger i de samlade områdena runt Lund och bältet mellan Ystad och Trelleborg, som t ex Norra Åsum- stenen (Da 347) och Hästveda- stenen (Da 350) är nästan alla sent kristna stenar, med tydlig bön eller kors. Norra Åsumstenen är rest av ärkebiskopen Absalon i och med ett kyrkobygge. Stenen är Skånes (och Danmarks) yngsta historiska runsten, rest på 1200 talet. Endast en sten till talar om kyrkobygge.

Det är Lunda- stenen 2 (Da 315), som tidigare kallats Lund- stenen. ”Toke lät kyrkan göra (dvs bygga) och...” Stenen har knytits till en av alla de kyrkor som byggdes under 1000- talet, S:t Stefans träkyrka.

Det var viktigt i en stad som Lund (där stenen härstammar från) att skriva vem som lät bygga kyrkan. På landsbygden visste man oftast vem som uppfört den, varför de lokala kyrkorna på landsbygden ofta blivit anonyma för oss idag (Anglert 1995 s 42).

Brobygge var som nämnts tidigare ett viktigt kristet tecken. Endast en sten i Skåne omtalar ett brobygge, Källtorps- stenen (Da 269). Endast ytterligare en sten här Östra Vemmenhög- stenen (Da 268), kan också räknas som en brosten då den påträffades vid en bro vid namn Herremansbron.

Inskrifter på de skånska stenarna berättar ofta om vikingatåg, t ex Gårdstånga- stenen 2 (Da 330) och inte minst stenarna i Sjörup (Da 279) och en av Hällestadstenarna (Da 295) som båda omtalar ett slag i Uppsala. Likheten med stenarna är att båda säger ”han flydde icke vid Uppsala”. Två stenar berättar om Englandsfärder, Uppåkrastenen (Da 266) och Vallebergastenen (Da 337). Den sistnämnda av stenarna har rests över två kristna män, som ”liggen i London”

Fugliestenen 1 (Da 259) berättar om en bror, Öde, som ”vart död på Gotland” Stenen är som tidigare nämnt kristen, då Gud och själ finns med i texten (Rydbeck 1936 s 7).

För att definiera kristna drag hos runstenarna har Henrik Williams tagit upp följande: figurframställningar med kristet innehåll, korsornamentik, direkta uppgifter om kyrkor, själagnande handlingar och kyrklig organisation, kristna böner, kristna personnamn, kristna begrepp och termer samt eventuell placering av runmonumentet på kyrkplats eller i kyrkobyggnad (Williams 1996 s 80).

I Skåne rör det sig om 12 stenar som har antingen kors eller bön eller både och. Det har konstaterats att ett ensamt kors inte alltid behöver utgöra en kristen symbol. Man kan också se korset som en hednisk symbol på vissa stenar, t ex på Hunnestad- stenen 2. Anledningen till att man sett korset som hedniskt är bilden på sten nummer 3 (Da 284), som föreställer en kvinna ridande på ett vargliknande djur. Vargen har ormar i munnen som ser ut att vara tömmar. Bilden ser ut att vara hämtad ur myt och gudavärlden och det är frestande att koppla ihop den med Balders död från Snorres Edda. Kvinnan skulle då symbolisera guden ”Hyrrokkin”. Korset på sten 2 har därefter tolkats som en slags varningssymbol tagen från den nya tron. Det som bör nämnas här är att Hunnestad är det mäktigaste monumentet i Danmark, näst efter Jelling (Moltke 1942, s 338). Men man måste ändå anta att kors tillsammans med bön är kristna stenar. Det har också talats om att runstensresandet i Götaland och Danmark skulle vara politiskt betingat, medan Bornholm, Öland och Mälardalen skulle vara religiöst. För Skånes del skulle detta betyda att runstensresandet är en tydlig följd av de politiska förändringar som ägde rum (Anglert 1995 s 40f).

Kan man se separata områden? I stora drag kan man urskilja vissa områden som domineras av speciella återkommande texter, men självklart hoppar vissa stenar ur systemet.

De återkommande formuleringarna på stenarna kan i många fall vara svåra att skilja åt, speciellt titlar som dreng, kamrat och broder. I fallet om bröder kan man också fråga sig om det skulle röra sig om köttsliga bröder eller någon form av kompanjonskap? Man har antagit att på de allra flesta stenar menas kompanjonskap, med en krigisk karaktär, dit också drengar och mågar skulle kunna tillhöra. Ett ytterligare stöd för

Fig 4.
Da 284

denna tolkning är dessutom att inga kvinnor finns nämnda i ristandet. Thegnar skulle då räknas mer som en form av familjeband tillsammans med bonde, boman och de stenar som är resta av kvinnor. Inom ortnamnsforskningen har man preliminärt kommit fram till att ortnamn som slutar på -inge, -stad, och -by skulle tillhöra ett äldre namnskikt som användes före 900. Eftersom de familjebandsknutna stenarna till största delen domineras av sådana ortnamn kan det tänkas att de stenarna är äldre och av mer stabil karaktär (Anglert 1995 s 39f). De flesta av dessa stenar (förutom två) finns samlade i ett område runt Ystad.

Stenar med dreng, broder eller måg osv är en av de absolut vanligaste formuleringar på runstenar. De stenar som har både dreng och bröder i sin text har sitt område koncentrerat mellan Ystad och Trelleborg. Texten med bara broder finns hälften i Lund- trakten och andra hälften mellan Ystad och Trelleborg.

I Lund domineras kamrat- stenarna, där även dreng och kamrat i kombination också faller in.

Det man kan se är som tidigare nämnt att den östra delen av Skåne med stor sannolikhet varit under svensk makt och varit påverkad av en annan typ av mission. Stenarna som förekommer där är visserligen få, men även senare skriftliga källor ger antydningar åt det hållet.

B. Helgesson (Helgesson 2002, s 109) har också sett en koppling mellan de sent daterade stenarna i Östra Hoby och en av Simrisstenarna, daterade till efter 1050. Dateringar efter 1050 är vanligt på Bornholm. Simris och Östra Hoby ligger närmast Bornholm på den skånska sidan, och här kan ett samband finnas. Detta styrks av den andra stenen från Simris som omnämner Knut den store, och bör därmed vara en sen ”efter Jelling sten”, daterad till 1018-1035. Stenarna ligger inte heller inom de två mest runstenstätaste områdena. De runstenarna som ligger utanför dessa områden är ofta kristna och då sena sådana.

Kristna symboler på stenar i Skåne är relativt få, och deras spridning är tämligen ojämn. Endast 12 stenar har kors och/eller bön, vilket motsvarar ungefär 20 procent. I det här fallet kan jag heller inte se något

område som har fler än ett annat. Om man räknar in brostenarna som kristna så ligger Källstorpstenen och Östra Vemmenhögstenen inom samma härad, mellan Trelleborg och Ystad.

Att Skåne har varit ett delat landskap under runstensperioden verkar högst trolig. Den nordöstra delen har med stor sannolikhet hört ihop med Blekinge, Gotland, Öland och Möre. Det är först på 1100- talet som en dansk kungamakt kan skönjas i Vä (Anglert 1995 s 49).

Kapitel 3

Gravfält

3.1 Vilka kriterier bör man ta hänsyn till när man betraktar tidigkristna gravar?

I det gravskick som användes på vikingatiden, den förkristna tiden, ingick oftast mycket gravgåvor. Man trodde att den döde skulle ha användning av dem och att själen inte lämnat kroppen än.

I det kristna gravskicket kan man se att gravgåvor sakta avtar. Det har att göra med den kristna tron att själen lämnar kroppen i dödsögonblicket och att den döde därför inte behöver gåvorna.

Studandet av gravar är ett av de bästa sätten att se kristnandets gradvisa förlopp. Man kan efter hand se hur de kristna tecknen i gravskicket blir allt tydligare.

För att kunna spåra de kristna gravarna på arkeologisk väg bör man väga samman de kristna element, för att sen kunna se om gravarna är kristna eller starkt kristet influerade.

Anne-Sofie Gräslund nämner sex olika kriterier för hur man kan se om gravarna är kristna eller kristet influerade.

1. Det första som nämns är begravningsmetoden. Vanligtvis övergår man från bränning till jordande. Men man kan inte rent allmänt säga att hedendomen skulle representera bränning och kristendom jordande.

Kremering sker på en hel del håll på kontinenten under den tidigkristna perioden. Men med tiden blev det omodernt och Kristi begravning var förebilden. Problemet är dock att jordande också förekom under hedendomen.

2. Orienteringen av skelettet. Enligt den kristna seden ska den vara orienterad i öst- västlig riktning. Man får dock ha ett spelrum på ± 45 grader. Huvudet skulle ligga åt väst, så blicken var riktad åt öst. Det säger sig ha sitt ursprung i att Kristus skall komma därifrån på den yttersta dagen.

3. Utrustningen i gravarna. Även om man påstår att alla föremål i en grav skulle vara gravgåvor så menar Anne- Sofie Gräslund att man kan skilja de åt med sådant som tillhör dräkten, då man begravde den döde med kläderna på. Det som kan räknas tillhöra dräkten är smycken, knivar, kammar, pungar mm, också något enstaka vapen som svärd eller yxa kan höra därtill. Det som faller bort är stora vapenuppsättningar, kärl med mat och dryck, verktygsskrin osv. Troligtvis får man räkna med att under övergångsperioden, lämnade man ändå med gåvor, fast man avsåg att begrava kristet. Det som däremot kan avgöra om en grav är kristen eller hednisk är djur. De förekommer aldrig i de kristna gravarna.

4. Spår efter begravningscermoni. Under begravningen förekom riter. I den hedniska kulturen utrustades ibland den döde med "Hel-skor", dvs broddar som skulle hjälpa den dödes svåra vandring över till dödsriket. Det kan också förekomma obrända kyckling- och hönsben och äggskal i eller ovanpå benurnor i brandgravar. Dessa tillsammans med hasselnötter anses ha haft en magisk innebörd där de står för fruktsamhet, livskraft och återfödande. Men det kan även förekomma i den kristna seden, där det påträffats vid de tidigkristna gravarna, hasselnötter på en kyrkogård i Lund. Torshammare kan också användas i ceremonier.

5. Lokaliseringen av gravarna. Var man begravde sina döda under övergångstiden, innan det fanns speciella kyrkogårdar finns det inget entydigt svar på. Det som antagligen har varit vanligast under den här

tiden var att använda det gamla hedniska gravfältet. De kristna gravarna eller kristet influerade gravarna låg då antagligen i utkanten av gravfältet. Ibland kan man ha haft en avgränsad kristen begravningsplats.

6. Gravarnas yttre form. Under vikingatid är de små högarna vanligast. Även runda stensättningar och skeppssättningar förekommer och treuddar. Under sen vikingatid upphör man att bygga gravhögar, som kan ses som ett hedniskt drag som nu står för hedendomen i landskapslagarna. Man började alltmer bygga rektangulära stensättningar, fyllda eller ofyllda.

Även förekomsten av kistor i gravar kan ses som ett kristet fenomen. Om vi ser dessa olika aspekter på kristet gravskick kan man se en gradvis övergång från hedniskt till kristet där dessa kriterier dominerar, även om vi finner kristet gravskick tidigare eller hedniskt senare (Gräslund 2001 s 43ff).

3.1.1 Källkritik

Att vara källkritisk är ett mycket viktigt förhållningssätt i all forskning. Det är svårt att avgöra vad som räknas till kristet eller inte. Det vi ser nu behöver inte återspegla hur det var. Kors på runsten, betyder det att resaren eller den ihågkomne var kristna? Budskapet framgår inte av inskriften, men vi antar att de som ristat stenen övergått till kristendomen.

Vad gäller skelettgravar eller gravar i allmänhet så är dateringen en svårighet. Kol finns inte alltid hittat, annars är C14- metoden en användbar dateringshjälp. Avsaknaden av fynd, eller att fynden är svårt söndervittrade gör tidsbestämmandet osäkert.

Kunskapen om Sveriges kristnande har i allmänhet baserats mycket på de skriftliga litterära källor som finns lätt tillgängliga, de tyska, och då framförallt de Hamburg-Bremiska stiftets skrifter. Men dessa källor framhåller förmodligen en mycket mer tysk prägel än vad som i själva verket förekom.

3.2 Hur gravarna grupperar sig.

Fredrik Svanberg har nyligen disputerat på avhandlingen "Decolonizing the Viking Age" i två delar. Den andra delen, "Death rituals in south-east Scandinavia" innehåller en katalog med gravar från 800- 1000 i södra Skandinavien.

54 registrerade gravfält redovisas i boken. Tättast ligger de gravfält som undersökts längs kusten i söder och sydväst. Även i nordöst ligger några gravfält ganska tätt. I mellersta Skåne finns endast ett fåtal diskuterade gravfält. Svanberg har delat in Skåne i fyra områden beroende på dess yttre konstruktioner såsom stensättningar, om de är skelettgravar eller brandgravar och gjort en del gravgrupperingar beroende på vad för gravgods de innehållit, t ex smycken, vapen och ridutrustning. De fyra områdena är sydvästra Skåne, sydöstra Skåne, nordöstra Skåne och inre norra Skåne.

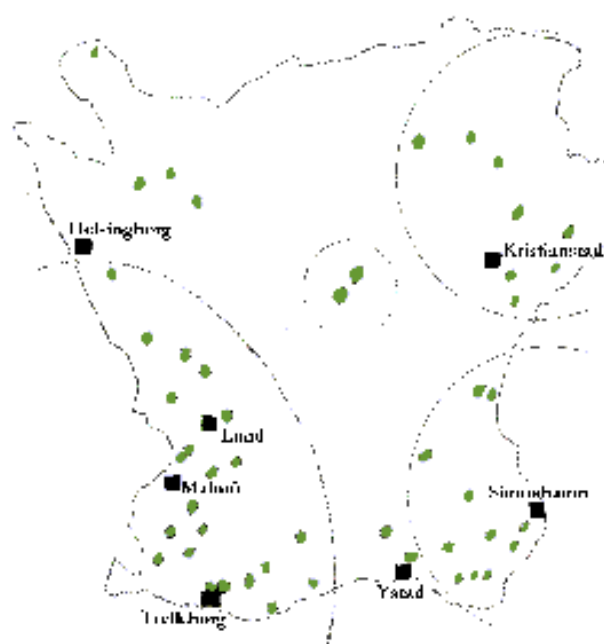

fig 5. Gravfältens fyra områden enligt F. Svanberg 2003.

Den nordvästra delen som består av 4 gravfält (nr 212-215) är alla brandgravar men är inte med i indelningen av grupper i Skåne utan har diskuterats tillhöra Hallands traditioner.

I nordvästra hörnet ligger gravfältet Tofta högar (nr 212) som dateras till bronsålder/vikingtid. Det är ett gravfält med skeppssättningar, högar och runda stencirklar. Ett brandlager hittades i graven och daterades med hjälp av C14 metoden till vikingatid, men uppgiften är osäker.

Gravfälten 213 och 215 består av övervägande brandgravar, daterade till vikingatid. Där fanns också likt med Tofta högar skeppssättningar och stencirklar. På gravfältet 213 hittades ben från människa och djur. Andra fynd var bland annat brynen, kniv, bronsnål, spikar, lergods och pärlor.

På gravfältet 214 hittades två brandgravar under en hög, innehållande bränt ben som har daterats till sen vikingatid. Fynden i gravarna var ett spänne i järn, flertal delar av betsel, kniv (?) och spik. Gravfälten 214 och 215 har blivit daterade säkra vikingatida gravar.

De kända artefakterna härifrån kan mer liknas vid dem som hittas i Halland, och de har därför jämförts sinsemellan. I framtida undersökningar kanske man kan urskilja nordvästra området och Halland åt, och även det som vi nu kallar nordvästra Skåne kanske har haft olika slags traditioner. Vad som däremot står klart är att gravgåvor från Halland verkar olika de som hittas i sydvästra Skåne (Svanberg 2003, s 34f).

3.2.1 Sydvästra Skåne

Sydvästra Skånes område omfattar 23 olika gravfält och är därmed det största området som beskrivs. (216-240 i katalogen), där två undantag finns, nr 220 och 221, som har en annan speciell rituell tradition, som är mer lik Danmarks traditioner. De diskuteras i ett eget kapitel av Svanberg, men som inte får rum i mitt arbete mer än en kort kommentar nedan.

Det är fem gravar i sydvästra Skåne som kan karaktäriseras som aristokratiska, (220, 221, 218:60, 219:35 och 225:24) och har jämförts

med de traditioner som praktiserats i Danmark under samma tid. Aristokratiska traditioner är inget homogent rituellt system, utan man uppfattar det som att gravritualerna skedde inom familjer eller mindre grupper som inte var beroende av de lokala traditionerna. Variation och förändring förekom säkerligen (Svanberg 2003 s 146).

Totalt är det 230 gravar på området. Till största delen är det skelettgravar som hittats. Ett fåtal brända gravar har också hittats bland annat några på samma gravfält i Lockarp (227). Det har argumenterats för att brandgravarna varit mer vanliga än vad de utforskade gravfälten visat. Det är bara 44 gravar som kunnats daterats mer exakt och anledningen till det är att så få artefakter finns i allmänhet.

Utifrån de utgrävda gravarna kan en allmän social skillnad konstateras mellan de som är jordade och de som blivit brända. Människooffer verkar ha varit ett vanligt kännetecken från ett litet antal av skelettbegravningarna i sydvästra Skåne. Ett tydligt exempel från en sådan typ av offer finns på gravfältet i Lockarp 227:1, där en individs huvud skurits av och lagts i fyllningen på en skelettgrav. Den döde som låg i botten av graven hade fått med sig ett par sporrar, tillsammans med andra saker. Liknande offer är kända från Själland. Många skelettgravar har ett brandlager i sin fyllning, vilket skulle kunna betyda att individer med lägre status offerats i begravningsritualerna för dem med en högre status.

Det verkar som om sydvästra Skåne tagit mycket intryck från nordvästra Europa under den här tiden.

De yttre kännetecknen för sydvästra Skåne är främst högar, men också en del stensättningar är kända. De vikingatida gravarna kan antas ha varit täckta av låga högar som lätt förstördes vid odling (Svanberg 2003 s 85ff).

Gravfälten Stävie (219) och Lockarp (227) verkar helt klart vara gravfält med gravar som kan delas in i mindre grupper. Även på gravfältet Råga Hörstad (217) och Norrvidinge (218) kan man se en viss gruppering av gravarna. Råga Hörstad kan ses som en gravgrupp belägen runt två centrala vapengravar. Norrvidinge har också en gravgrupp som ligger

runt några få exklusivt utrustade gravar. Stävie består av fem olika gravgrupper, likaså Lockarp (Svanberg 2003, s 90).

Orienteringen av liken och placandet av huvudet, som har stor betydelse för om graven eventuellt skulle vara kristen eller kristet influerad, varierar i sydvästra Skåne. Av dessa säkert daterbara 44 gravarna så finns det uppgifter om 30 gravars orientering av huvudet. 25 av gravarna har huvudet placerat mellan väst och nordöst, medan bara de kvarstående 5 har åt någon annan riktning. Av de 25 väst- nordöst är placandet av huvudet i norr eller nästan norr, infaller i 13 fall (N, NNV, NNE) som är vanligare än placandet åt väst eller nästan väst, som är 8 fall (V, VNV, VSV) Uppenbara skillnader i gravgåvor eller daterandet av gravarna med olika orienteringar har inte noterats (Svanberg 2003 s 88).

Det är viktigt att poängtera att det inte bara fanns en kristnandeprocess, utan många olika. Det är bara det sydvästra området i Skåne som kan följas med mer säkerhet. De andra är fortfarande osäkra. Det verkar inte som gravarna i sydvästra området var speciellt kristna under tiden 800-1000. Att gravarna var influerade från områden i norra Europa, och speciellt Danmark, är högst troligt. Influenserna därifrån kan däremot bara ha varit på en generell nivå. Gravorienteringen av huvuden var vanligen mellan väst till nordöst. Ett förlopp mot att begrava den döde alltmer öst-västlig riktning verkar inte ske. Kristnandet verkar ha haft ett kort och snabbt genombrott i sydvästra delen av Skåne. Stora kristna begravningsplatser anlades i slutet av 990- talet i Lund och Löddeköpinge. Gravar på de gamla begravningsplatserna anlades en kort tid därefter, men avtog ganska så snart (Svanberg 2003 s 147ff).

3.2.2 Sydöstra Skåne

Sydöstra Skånes område begränsar sig till gravfält 243-252 i katalogen. Det är betydligt lättare att se de rituella traditionerna i sydöstra Skåne eftersom de bara omfattar 10 gravfält. Först måste dock kommenteras att det är lite osäkert om gravfälten 241 och 242, följer det sydvästra eller

sydöstra områdets traditioner. De är registrerade säkra vikingatida gravar, och av betydelse, men de har inte blivit diskuterat vare sig i det östra eller västra området, beroende på att omständigheterna runt dessa inte är säkert bestämda. Stora Köpinge (241) är en möjlig tidig kyrkogård.

I det sydöstra området har gravfälten daterats mycket beroende på deras yttre kännetecken. Ingelstorp (243) har två runda stensättningar och en ofylld rund stenpackning. I Gårdlösa (247) finns två runda stencirklar och två oregelbundna stenpackningar, en skadad mindre stenpackning och en rund stensättning från sen vendeltid eller vikingatid. Två gravar i Grosshög (250) var rösen. En grav i Gnalöv (248) var karakteriserad som en gravhög enligt äldre källor. I Torup (251) bestod gravarna av olika slags stensättningar och antagligen minst en vikingatida grav fanns i en skeppssättning. På ett gravfälts område längs kusten, Gislöv (249), har vikingatida fynd blivit funna. Man har äldre information mest bestående av olika slags stenkonstruktioner, där vissa stencirklar påminner om dem på Gårdlösa (Svanberg 2003, s 98).

18 säkert daterbara gravar är kända från sydöstra Skåne. Bland dessa är brandgravarna helt klart dominerande. Endast ett litet antal (3 stycken) skelettgravar är kända från området (246, 247:82a och 243:33). Huvudet i gravarna 247 och 243 är riktade åt NÖ respektive NNÖ, 246 ej känt. Gravgodset i 246 är en spjutspets och en 22 cm lång sköld(?) i järn. I de andra gravarna hittades en kniv och nitar, lergods samt obränt djurben.

Djurben har hittats i 5 olika gravar, varav 3 av dem ligger på samma gravfält. De djurben som hittats var får, gris, hund, hjort och något okänt däggdjur.

Fem gravar med vapen eller ridutrustning har blivit registrerade från sydöstra Skåne (246, 248, 250:1, 250:2, 247:96). Fyra av dessa har inte blivit sakkunnigt utgrävda vilket naturligtvis påverkar möjligheten av att dra någon sammanfattande slutsats av deras tradition. Fyra av gravarna innehöll spjutspetsar och i två av fallen är spjutspetsarna de enda fynden. I de andra två gravarna var spjutspetsen kombinerad med en yxa respektive en sköld. Den femte graven innehöll en halsring och delar av ett betsel.

Gravar med smycken finns det i sex säkert daterade gravar från sydöstra Skåne (243:34, 243:47, 247:82b, 247:98, 247:100, 249) Tre av dessa innehåller likarmade spännen som enda fynd och de tre andra innehåller ovala spännen. Likarmade spännen och ovala spännen förekommer alltså inte tillsammans. Andra fynd i gravarna är ganska få.

Gravfältet i Gårdlösa omfattar flera olika typer av gravgrupper. Även gravfältet i Ingelstorp är möjlig att dela upp i mindre gravgrupper (Svanberg 2003 s 98ff).

3.2.3 Nordöstra Skåne

Nordöstra Skånes gravfält omfattar nummer 253-261 i Svanbergs katalog. Till skillnad från sydöstra Skåne, där artefakter i gravarna är mycket ovanliga är det tvärtom i den nordöstra delen av Skåne.

Det verkar som om två helt skilda traditioner har varit praktiserade under samma tid på olika platser i nordöstra Skåne. Det är två gravfält som skiljer sig från de andra i den norra delen, 253 och 257 som båda är brandgravfält.

Inga yttre konstruktioner så som stensättningar eller liknande är registrerade från området runt Kristianstad, även om det har sagts att en hög skulle ha funnits på gravfält 259, men det verkar vara en osäker källa. Vad som fortfarande också är osäkert är hur den nordöstra delen av Skåne har varit påverkad av områden längre österut t ex Blekinge. Även norrut, längs med Helgeå är det inte känt hur de rituella traditionerna kan ha liknat eller varit olika varandra (Svanberg 2003 s 101f).

Ett av Skånes största gravfält finns här, Fjälkinge (255), som ligger strax utanför Kristianstad.

Det är det mest utforskade området i nordöstra Skåne. Gravfältet representerar alla stadier mellan övergången från hedniskt till kristet, där de flesta gravarna kan dateras till 800-900-talet. Gravfältet är en blandning mellan hedniskt och kristet. Det gör Fjälkinge till ett bra material om man vill som forskningsområde studera religionsskiftet.

Gravfältet har 121 utgrävda gravar och 128 individer har hittats begravda.

Det finns ytterligare två mindre gravfält som också hör till Fjälkinge, ett som utan tvivel hänger ihop med det stora (254) och ett annat bara 300 meter därifrån(256).

Intressant är att gravfältet har en stor andel barngravar, och då små barn under fyra år. Att det förekommer så många barngravar kan vara ett tecken på kristet inflytande, då man betraktat barnet som en människa värd att begravas även fast det dött kort tid efter födseln. Tidigare ansågs barnet som en del av kvinnans kropp, inte som en individ (Mejsholm 1999 s 41ff).

De begravda kvinnorna är till stor del gamla, de flesta över 40 år. Männerna däremot har avlidit i åldern 20-40 år, vilket kan anses som en ”normalkurva”. Men varför blev kvinnor så mycket äldre än männen? Kvinnor bör ha jobbat lika hårt och slitits lika mycket. Man saknar gravar med kvinnor mellan 20-40, äldre män och barn mellan 4-15 år. Kan dessa ha begravts på ett annat gravfält?

På gravfältet 300 meter från det stora gravfältet, fanns tre barn begravda av sju undersökta gravar med åtta individer. Barnen är alla över fyra år gamla, vilket verkar vara en åldersgrupp som saknas på det stora gravfältet där endast ett barn mellan 4-15 år var begravt och han var begravnen tillsammans med en man i den ovanligt förekommande åldern 40-50 år. Gravfälten utgör då följaktligen komplement till varandra, och man kan undra varför man har begravt så ? (Helgesson 1996, s 11).

Orienteringen av huvud i gravarna, på det stora gravfältet, är flest riktade åt norr, som anses vara den hedniska riktningen. Man får dock räkna med att människorna på den tiden inte kunnat ta ut den exakta riktningen som vi gjort, så de gravarna som har huvudet åt t ex NNV, antagligen menat att ha huvudet åt norr. Svårare är de med gravarna som är riktade NV. Då får man titta närmre på de andra faktorerna på graven som kan indikera på antingen kristen eller hednisk grav. Det är ytterst få gravar som är orienterade åt den östliga sidan. Det är bara en eller eventuellt två gravar som har huvudet helt åt öster.

Gravgods. I barngravarna har ofta keramikkrärl placerats, vilket har kunnats dateras till vikingatid. Ofta när ett keramikkrärl placerats har det varit den enda gravgåvan (i några fall har en och annan till gravgåva legat med i graven, då ofta pärlor). Även många av barngravarna och de andra gravarna har helt saknat gravgods. Ingen av vuxengravarna innehåller keramikkrärl. I de gravar som fått gravgods är flertalet sådana gåvor sånt som kan klassas som dräkttillbehör. Inga gravar har utrustats med stora vapenutrustningar.

I två av gravarna har det hittats djurben i kombination med människodelar. I den ena graven rör det sig om en huggtand från en gris och i den andra graven hittades två hundskelett.

Runt 40 gravar har utrustats med en kista. I ungefär 15 av dessa som har kista är huvudet placerat mellan SV och NV. En av barngravarna som har kista och är orienterad NV innehåller en Torshammare. Ytterligare en grav, också den en barngrav, innehåller en Torshammare. Men där finns ingen kista och huvudet är placerat åt NNÖ. Även Bertil Helgesson, tillsammans med Caroline Arcini (Svanberg 2003 s 105), har påpekat att de norrorienterade gravarna oftare har kista än de västorienterade. Kistorna var också mer nergrävda och det förekom mer gravgods. De föreslog att gravarna skulle ha varit indelade i två huvudgrupper. En av typerna var att 50 procent av de 121 gravarna karakteriserade att huvudet var åt norr eller nästan norr. Ungefär 40 procent hade huvudet åt väst eller nästan väst.

Gravfältet i Fjälkinge är flatmarksgravar. De flesta gravschakten hade en oval form. Sen fördelade det sig ungefär lika mellan formerna rektangulär med rundade hörn, rektangulär form och sen fanns också de gravar som hade en oregelbunden form.

De andra gravfälten i området är väldigt få, men påminner på många sätt om det i Fjälkinge. Antagligen finns det bland annat minst två barngravar (260:40 och 264:1434) som också har krärl i sina gravar. I en grav från Härnestad (259) hittades ett skelett av en man, med huvudet

riktat mot väster och bland gravfynden hittades ett spänne med ornamentik i Borrestil. Graven är daterad till 860-1000. Vidare var det två brandgravfält som skiljde sig från de övriga, som tidigare nämnts. Norra Åsum (253) och Kiaby (257) Gemensamt med de andra gravfälten i Fjälkinge trakten är att de inte förekommer några stensättningar på platserna (Svanberg 2003, s 107).

Gravfälten 262 – 264 är svårplacerade och skrivs till viss del som ett eget område, men hör ändå till nordöstra Skåne. På gravfältet Västraby (262) sägs det enligt gamla källor att det ska ha varit runt 1000 stenar på platsen. Det har gjorts två utgrävningar av platsen och en vendelgrav har hittats och en vikingagrav. Vikingagraven var en skadad skelettgrav. Gravfynden var två ovala spännen och en kniv. Graven är daterad till 800-900. De andra gravfälten, Glimminge och Hästveda är båda präglade av stensättningar. I Glimminge hittades en rund stensättning och i en stenpackning hittades ett ovalt spänne, daterat till 800-900. I Hästveda stod 90 stående stenar på platsen. Alla gravar utom en var brandgravar. I den misstänkta skelettgraven hittades ett keramikkrärl.

3.2.4 Inre norra Skåne

Området innefattar bosättningar söder om sjön Finjasjön i Västra Göinge. Det är endast de två gravfälten 265 och 266 som ligger här. Dessa anses utgöra en egen rituellt tradition.

Vätteryd (265) består av olika typer av stensättningar och stående stenar. 180 stående stenar och 15 skeppssättningar, två rektangulära ofyllda stensättningar och en ofylld stencirkel.

Vanneröd (266) består av tre stencirklar, en fylld stensättning och fyra stående stenar.

Gravfältet i Vanneröd består bara av en utgrävd grav i nuläget och mycket material finns inte tillgängligt, varför till största delen av beläggen härifrån baseras på gravfältet i Vätteryd, som från sitt material kan ge en ganska bra insikt. Att döma från de fynd som gjorts så verkar det som att

gravfältet kommer från den sena järnåldern i allmänhet. Men gravfältet bör jämföras med andra belägg från andra gravfält.

I brandgroparna har det hittats många typer av djurben från häst, hund, får, get, och gris tillsammans med människobenen. Det är sannolikt så att djuren ofta blivit offrade, att det varit en vanlig ritual. Minst en av brandgroparna, som daterats till 750-850, är aristokratisk.

Det finns fyra gravfält med stensättningar från samma område söder om Finjasjön som kan tänkas ha samma tradition som Vätteryd, Norra Mellby RAÄ 16-18, Norra Mellby RAÄ 35, Häglinge RAÄ 1 och Brönnestad RAÄ 23. Samtliga gravfält har stående stenar, sen varierar det mellan skeppssättningar, stencirklar och övriga stensättningar. Antagligen så har den här traditionen som praktiserats söder om Finjasjön, varit likadan i den största delen av Göinge skogsland, men detta påstående bör väntas med tills fler belägg är tillgängliga (Svanberg 2003 s 111).

Kapitel 4

Avslutande diskussion

Finns det separata områden? Kan jag stödja Svanbergs områdesindelning? Hur förhåller sig gravområdena till runstenarna? Kan man se ett samband?

Drengstenar och thegnstenar har varit de mest omtalade runstenarna och tyngdpunkten för forskare har hittills automatiskt i de flesta fall blivit riktad till det område som Svanberg kallar sydvästra Skåne.

Drengstenarna är samlade till det västra området, thegnstenarna är lite mer utspridda på sitt område som ligger mer åt öster, runt Ystad och många inåt landet. Drengstenarna är många fler än thegnstenarna. Skälet till det kan vara om thegnstenarna skulle vara av hedniskt ursprung eller mycket tidigt kristna, och drengstenarna uppfördes under tiden då skiftet hade sin ”höjdpunkt”. Det var ju då människorna hade mest anledning att uttrycka sig. Uppenbarligen har människor i det västra området haft större anledning att uttrycka sig. Skiftet har gått snabbare och med mer tryck utifrån, en mission som tvingat människor att ändra trosuppfattning.

Naturligtvis har händelsernas centrum varit främst Lund.

Den västra delen har en mer krigisk karaktär med brödraförhållanden medan den östra representerar äldre förhållanden.

Det sydvästra området närmast Lund har varit ett material som är mycket skrivet om och väl utforskat. På de platserna kan vi vara mer säkra på vad som pågått under religionsskiftet. Mycket finns också

skrivet av Adam av Bremen och av Rimbert i Ansgarsbiografin. Visserligen är de tyska skrifter och de tjänar sina egna syften. Inflytandet skildrar i stor utsträckning mycket tyskt, antagligen mer än vad som varit. Området i öster har inte lika många undersökningar, inget direkt skrivet i de äldre källorna och mindre runstenar. Man kan möjligen se en mer äldre karaktär på runstenarna ju längre österut man kommer. Man antagit att thegnstenarna tillsammans med de andra familjebandsknutna stenarna skulle kunna vara av äldre karaktär, dels efter preliminära ortnamnsundersökningar, där ortnamnen ursprungligen har använts före år 900 och dels så har de verkat som om dem har mer stabila egenskaper, då inga krigiska inslag nämns i texterna (Anglert 1995, s 40). De andra stenarna som finns i området österut är i huvudsak kristna. Kan det ha skett ett hopp i runristandet? Att man först uppfört runstenar innan skiftet och sen efter? Tiden däremellan, under skiftet, representeras i huvudsak av det västra området.

Sydvästra området är ett mycket stort område med både flest runstenar och gravfält. Området är stort och borde kunna delas upp i mindre grupper. De fem gravar som karaktäriseras som aristokratiska har en koncentration till området norrom och runt Lund. Runstenar norr om och nordost om Lund är i de flesta fall stenar med familjeförhållanden likt med området runt Ystad. Men stenarna här har benämningar som fader, son och kamrat. Kanske det här området har en egen typ av tradition?

Ju längre österut man tittar ju mer börjar högar och stensättningar förekomma, och runstenarna ändrar sin karaktär.

Sydöstra området domineras av brandgravar och olika typer av stensättningar och konstruktioner. Sex stycken runstenar återfinns inom området, men ytterligare sex stycken ligger i skarven mellan västra och östra området. De som ligger i övergångsområdet är främst thegnstenarna.

Gravarna i öster har samma gravskick som används i Blekinge. Tre av runstenarna är av svenskt ursprung. Då runstenarna i Simris anses vara av svenskt produktion så skulle området norröver också kunna vara

influerat av svenska traditioner. Inflytandet från Blekinge bör ha funnits i stor utsträckning och skulle behövas undersökas mer. Som jag nämnt tidigare i kapitlet om runstenarna så har slaget om Helgeå spelat stor roll i det här antagandet. Efter slaget, som ägde rum 1026, kan en invandring ha skett norrifrån och Simrisstenarna bör efter allt att döma ha tillkommit strax efter. Gravskicket har då rimligen också påverkats av de svenska traditionerna.

I det nordöstra området finns 4 runstenar, mycket utspridda över det stora området. Stenarna är sent kristna och räknas som medeltida stenar. Jag kan, likt andra forskare, anta att området har införlivats sent i det kristna Skåne. Gravarna i området är inte helt utforskade i norr och Svanberg skrev att han var osäker om traditionerna längs med Helgeå.

Inre norra Skåne kan jag inte uttala mig om på grund av bristen på gravfält, runstenar och forskning.

Det mest intressanta är det svenska influenser som uppenbarligen förekommer längs hela östra sidan. Hur detta har påverkat gravskicket och hur det skett vet vi lite om idag. All information som jag läst har mestadels handlat om den västra delen av Skåne.

Hur långt söderut längs den östra sidan har svenska influenser funnits, och i hur stor utsträckning?

Summary

This essay is about the Christianisation in Scania.

My starting point is F. Svanbergs *Death rituals in southeast Scandinavia AD 800-1000*, where he argues that Scania can be divided into four different areas for the time of conversion to Christianity. These four areas are southwest Scania, southeast Scania, northeast Scania and the interior of northern Scania. I discuss whether the rune stones also can be divided into separate groups, and if these correspond to Svanbergs groups.

Scania has about 60 rune stones. The distribution is concentrated to two areas, around Lund and on the coast between Trelleborg and Ystad. A few rune stones occur in the east, and a small number in the north. The most interesting stones are the one with *thegn* or *dreng* in their inscriptions; these occur in different areas. These stones are found around Ystad. Dreng could be a fighter, perhaps belonging to a kind of brotherhood. Dreng-stones are primarily found between Trelleborg and Ystad.

The small numbers of rune stones in southeast are Christian. There are also three rune stones in the eastern part that are considered to be in Swedish style. The rune stones in the north are also late Christian. One of these stones, Norra Åsum, is the latest stone in Scania and Denmark, raised c. 1200 AD.

The interior of north Scania lacks rune stones, but the area is not yet fully explored. All we know is that it has few cemeteries and a distinctive, local tradition.

Southwest Scania is the largest area, with 23 cemeteries and 230 graves. Most graves are inhumations, and only a few are cremations. Five

graves are aristocratic, showing traces of rituals similar to those in Denmark.

Southeast Scania mostly has cremation burials. Their eternal features show different kinds of stone settings, stone circles, and stone packing.

Northeast Scania has the largest cemetery in Scania, Fjälkinge, with 121 graves containing 128 individuals. Almost 50 percent of the burials contains children. All graves are inhumations. The cemetery shows obvious traces of Christian influence. This part of Scania probably shared common traditions with Blekinge. The traditions along Helgeå are unknown to us.

I share the opinion of other archaeologists that Christianity was incorporated late in the eastern part of the area, and particularly in northern Scania.

Referenser

- Anglert, M & Andersson, H., 1989. *By, huvudgård och kyrka. Studier i Ystadsområdets medeltid.* Lund Studies in Medieval Archaeology 5. Lund.
- Anglert, M. 1995., *Kyrkor och herravälde. Från kristnande till sockenbildning i Skåne.* Lund Studies in Medieval Archaeology 16. Lund.
- Enoksen, L- M., 1999. *Skånska runstenar.* Historisk media. Kulturen. Lund.
- Gräslund, A- S., 2001. *Ideologi och Mentalitet. Om religionsskiftet i Skandinavien från en arkeologisk horisont.* Occasional Papers in Archaeology 29. Uppsala.
- Gräslund, A- S., 1989. Gud hjälpe nu väl hennes själ. Om runstenskvinnorna, deras roll vid kristnandet och deras plats i familj och samhälle. *Tor* 22, s 223-244. Uppsala.
- Gräslund A- S., 1987. Runstenar, bygd och gravar. *Tor* 21, s 241-262. Uppsala.
- Helgesson, B., 1996. *Gravarna berättar. Fjälkinge för 1000 år sedan.* Kristianstads läns museum. Kristianstad.
- Helgesson, B., 2002. *Järnålderns Skåne. Sambälle, centra och regioner.* Uppåkrastudier 5. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No. 38. Lund.
- Lager, L., 2002. *Den synliga tron. Runstenskors som en spegling av kristnandet i Sverige.* Occasional Papers in Archaeology 31. Uppsala.
- Ljungberg, H., 1980. *Röde Orm och Vite Krist. Studier till Sveriges kristnande.* Samfundet Pro Fide et Christianismo samt Proprius förlag. Stockholm.
- Mejsholm, L., 1999. *Från något till någon.* CD- uppsats. Institutionen för arkeologi och antik historia. Uppsala universitet.
- Moltke, E & Jacobsen, L., 1942. *Danmarks runeinskrifter I-II.* Köpenhamn.

- Rydbeck, M., 1936. *Skånes stenmästare före 1200*. C.W.K Gleerups förlag. Lund.
- Svanberg, F., 2003. *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800-1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 4° No. 24. Lund
- Williams, H., 1996b. Vad säger runstenarna om Sveriges kristnande? I: *Kristnandet i Sverige. Gamla källor och nya perspektiv*. Red. B. Nilsson. Projektet Sveriges kristnande, publikationer, 5. Uppsala.
- Wilson, Lars., 1994. *Runstenar och kyrkor. En studie med utgångspunkt från runstenar som påträffats i kyrkomiljö i Uppland och Södermanland*. Occasional Papers in Archaeology 8. Uppsala